

PAPER DETAILS

TITLE: ÖN ERGENLİK DÖNEMİNDEKİ ÇOCUKLARIN ZORBALIGA MARUZ KALMA
DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

AUTHORS: Hilal Mercan Akçay,Haktan Demircioglu

PAGES: 35-53

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3837303>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

Ön Ergenlik Dönemindeki Çocukların Zorbalığa Maruz Kalma Düzeylerinin İncelenmesi

Hilal MERCAN AKÇAY¹ , Haktan DEMİRCİOĞLU²

¹Öğr. Gör., İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, İstanbul, Türkiye

²Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, Türkiye

Öz

Amaç: Akran zorbalığı, özellikle ergenlik çağındaki sosyal gruplarda güç dengesizliğini içeren akranlar arasında tekrarlayıcı biçimde meydana gelen saldırgan davranışlardır. Çocukların zorbalığa maruz kalmasında bireysel, ailesel ve okula ilişkin risk faktörleri etkili olmaktadır. Bu nedenle bu araştırmada ön ergenlik dönemindeki çocukların zorbalığa maruz kalma düzeylerini açıklayan faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeline göre planlanmış olup örneklem yöntemlerinden basit seçkisiz örneklem kullanılmıştır. Araştırma 2022-2023 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde 6., 7. ve 8. sınıfa giden ve çalışmaya katılmayı kabul eden 549 çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplamak için “Demografik Bilgi Formu” ve “Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form” kullanılmıştır. Veriler normal dağılım gösterdiği için verilerin analizinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA), post-hoc t-testi ve Tukey HSD kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırma sonucuna göre çocukların zorbalığa maruz kalma düzeyleri ile cinsiyet, akademik başarı durumu, anne, baba, öğretmen ve sınıf arkadaşları ile olan ilişki durumu arasında anlamlı fark bulunmuştur. Kızlar erkeklere göre daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır ve zorbalığa maruz kalan çocukların akademik başarıları daha düşüktür. Ayrıca ebeveynleri, öğretmenleri, sınıf arkadaşları ile algılanan ilişkinin niteliği kötüleştikçe çocuklar daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır.

Sonuç: Bu risk faktörlerinin olumsuz etkilerini azaltmada bireysel, ailesel ve okul düzeyindeki müdahaleler zorbalığın önlenmesi ve zorbalıkla baş edilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ön Ergenlik Dönemi, Ortaokul, Akran Zorbalığı, Zorbalığa Maruz Kalma

Investigation of the Levels of Exposure to Bullying of Pre-Adolescent Children

Abstract

Objective: Peer bullying is aggressive behavior that occurs repetitively among peers and involves an imbalance of power in social groups, especially during adolescence. The prevalence of peer bullying can have lasting effects that affect children into adulthood. Individual, family, and school-related risk factors are effective in children's exposure to bullying. Addressing bullying experiences is crucial to effective intervention strategies. Therefore, this study aimed to examine the factors that explain the level of bullying exposure in pre-adolescent children.

Received: 01.04.2024; **Revised:** 29.05.2024; **Accepted:** 03.06.2024; **Publication:** 30.06.2024

Citation: Mercan-Akçay, H. ve Demircioğlu, H. (2024). Ön ergenlik dönemindeki çocukların zorbalığa maruz kalma düzeylerinin incelenmesi. *Current Research and Reviews in Psychology and Psychiatry*, 4(1), 35-53.

Corresponding Author: Hilal MERCAN AKÇAY, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Beykoz/İstanbul, hmercan@medipol.edu.tr

Current Research and Reviews in Psychology and Psychiatry, adopts an open-access policy aiming to provide its content freely to the widest audience. All articles published by the journal are freely accessible and usable under the following licensing conditions: [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs License \(CC BY-NC-ND 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Method: The research was planned according to the survey model, one of the quantitative research methods, and simple random sampling was used among the sampling methods. The research was conducted in the spring semester of the 2022-2023 academic year with 549 children in the 6th, 7th, and 8th grades who agreed to participate in the study. “Demographic Information Form” and “Child-Adolescent Bullying Scale-9 Short Form” were used to collect data. Since the data showed normal distribution, one-way analysis of variance (ANOVA), post-hoc t-test, and Tukey HSD were used to analyse the data.

Results: According to the results of the research, a significant difference was found between the level of children’s exposure to bullying and their gender, academic success, and relationship status with mother, father, teacher, and classmates. Girls are exposed to bullying more than boys, and children who are bullied have lower academic achievement. Additionally, as the perceived quality of the relationship with their parents, teachers, and classmates deteriorates, children are exposed to more bullying.

Conclusion: Interventions at individual, family, and school levels play an important role in preventing and coping with bullying and reducing these risk factors’ negative effects.

Keywords: Pre-Adolescence, Secondary School, Peer Bullying, Exposure to Bullying

Giriş

Akran zorbalığı, özellikle ergenlik çağındaki sosyal gruplarda güç dengesizliğini içeren akranlar arasında tekrarlayıcı biçimde meydana gelen saldırgan davranışlardır. Akran zorbalığının yaygınlığı, çocukları yetişkinliğe kadar etkileyen kalıcı etkilere sahip olabilmektedir (deLara, 2020). Akran zorbalığına maruz kalan çocuklarda uzun vadede kaygı-depresyon düzeylerinde ve kendine zarar verme davranışlarında artışa, arkadaş çevresinde azalmaya, geri çekilmeye, saldırganlık göstermeye, suç işleme riskinde artışa, psikolojik iyi oluştaki düşüşe, içselleştirme ve dışsallaştırma semptomlarına, aleksitimiye, özellikle ergen kızlar arasında beden saygısında ve beden memnuniyetsizliğinde artışa, borderline kişilik özelliklerinin gelişmesine, halüsinasyon yaşamalarına neden olmaktadır (Aprilia ve ark., 2023; Bhatia, 2023; Dantchev ve ark., 2019; Eastman ve ark., 2018; Fowler ve ark., 2021; Franssens ve ark., 2022; Leraya ve ark., 2015; Prino ve ark., 2019; Rijlaarsdam ve ark., 2021; Steenkamp ve ark., 2021; Şahin ve Kirli, 2020; Ye ve ark., 2023).

Akran zorbalığı dünya çapında önemli bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle zorbalık davranışlarını önlemeye ve ele almaya yönelik müdahaleler geliştirilmelidir (Şahin ve Ayaz-Alkaya, 2023; Taneri ve ark., 2021). Özellikle COVID-19 salgınının okullar, öğrenciler ve onların sosyal dinamikleri

üzerinde karmaşık bir etkisi olmuştur ve potansiyel olarak akran zorbalığında değişikliklere yol açmıştır. Uzaktan öğrenmeye geçiş ve okullarda fiziksel etkileşimlerin azalması, akran ilişkilerinin dinamiklerini etkileyerek zorbalık kalıplarında değişikliklere yol açmıştır. Salgın sırasında çocuklarda sosyal medya kullanımının artması sonucu siber zorbalığın arttığı görülmüştür (Bacher-Hicks ve ark., 2022; Lessard ve Puhl, 2021). Pandemi aynı zamanda ruh sağlığı sorunlarını da ağırlaştırmış ve birçok öğrencinin yaşam kalitesini düşürmüştür (Forsberg ve Thorvaldsen, 2022; Yang, 2024). Pandeminin getirdiği stres ve belirsizlik, öğrenciler sosyal çevrelerindeki yeni zorluklar ve değişikliklerle yüzleştikçe akran zorbalığının artmasına katkıda bulunmuştur (Kirkham ve ark., 2022). Dolayısıyla akran mağduriyetiyle ilişkili sosyal-psikolojik ve eğitimsel sonuçları anlamak, ergenler arasındaki zorbalıkla mücadelede etkili stratejiler geliştirmek için çok önemlidir (Cho ve Choi, 2016). Üstelik araştırmalar, zorbaların akran grupları içinde daha yüksek sosyal statüye sahip olabileceğini, bunun da zorbalık durumlarında karmaşık sosyal dinamiklerin rol oynadığını göstermektedir (Wiertsema ve ark., 2022).

Genellikle 9-12 yaş arası olarak ele alınan ön ergenlik dönemi, çocukların duygu ve davranışlarında değişikliklere neden olduğu için önemli bir gelişim dönemidir (Francis ve

ark., 2021). Ön ergenlik döneminde çocukların zorbalığa maruz kalma yaygınlığı farklı ülkelerde %10 civarından %60'ın üzerine kadar değişmektedir (Ahmed ve Al-Hadithi, 2019; Alsaleem ve ark., 2021; Jadambaa ve ark., 2019; Lebrun-Harris ve ark., 2020; Neupane ve ark., 2020; Shahrour ve ark., 2020). Türkiye'de ön ergenlik dönemindeki çocukların zorbalık olaylarına karışma oranı yaklaşık %20'dir. Bu araştırmada öğrencilerin %5'inin zorba, %8'inin mağdur ve %7'sinin zorba-kurban olduğu tespit edilmiştir (Çoban ve ark., 2022). Ön ergenlik döneminde bilişsel, sosyal ve biyolojik alanlarda değişiklikler meydana gelmekte, cinsiyet farklılıkları belirginleşmekte, çocuklar ajitasyon, sinirlilik, saldırganlık ve kendine zarar verme gibi zorlayıcı davranışlar sergileyebilmekte, cinsiyet rolleri ve normları geliştirmektedirler (Efron, 2021; Schroeder ve ark., 2019; Ullrich ve ark., 2022). Ergenler cinsiyet normları ve ideolojileri oluşturma sırasında ebeveynlerinden, toplumsal beklentilerden, dini öğretilerden etkilenmektedir ve çocukların davranışları ve algılarını bu doğrultuda değiştirebilmektedir (Agu ve ark., 2022; Muzaffar, 2022). Ön ergenlik dönemi sadece çocuklar açısından değil, ergenlikle ilişkili büyük gelişimsel geçişlere hazırlanmak için ebeveynler için de önemli bir dönemdir. Ebeveynlerin bu dönemde desteklenmesi geçiş sürecinin ve sonrasındaki ergenlik döneminin daha olumlu geçmesini sağlamak için önemlidir (Wade ve ark., 2022). Annenin ruh sağlığındaki özellikle depresyon gibi olumsuzluklar, çocuğun gelişimini ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemekte ve anneye karşı sıcaklığın azalmasına neden olmaktadır (Roberts ve ark., 2022). Ergenliğe geçiş sırasında olumlu (yakınlık) ve olumsuz (çatışma) ebeveyn-çocuk ilişkileri çok önemlidir ve çocuğun duygusal refahını etkilemektedir (Xie ve ark., 2021). Ön ergenlik dönemindeki çocukların gelişimi psikososyal, tıbbi ve çevresel yönleri de içeren çeşitli faktörler etkilemektedir. Özel gereksinim, travma geçmişi, zihinsel sağlık

sorunları, göçmenlik ve düşük sosyoekonomik statü bu faktörlerdendir (Fegert ve ark., 2020).

Ön ergenlik döneminde akran ilişkileri de çocuğun gelişimi için önemlidir. Akran zorbalığı, özellikle ergenlik çağındaki sosyal gruplarda güç dengesizliğini içeren akranlar arasında fiziksel, sözel ve sosyal açıdan tekrarlayıcı biçimde meydana gelen saldırgan davranışlardır (Unnever, 2005; Vitoroulis ve Vaillancourt, 2015). Akran zorbalığı, zorbalık dinamiği içerisinde çocukların üstlenebilecekleri çeşitli rolleri içermektedir. Araştırmalar, zorba ve mağdur gibi geleneksel rollerinin yanı sıra, mağdurun savunucusu, zorbanın takipçisi ve seyirci gibi başka rollerin de bulunduğunu göstermektedir (Camodeca ve ark., 2014). Bu roller, algılanan popülerlik, sosyal tercih ve sosyal etki gibi faktörleri etkileyerek bireylerin genel akran statüsünü önemli ölçüde etkilemektedir (Guy ve ark., 2019). Araştırmalar, zorbalığın okulların psikolojik iklimi, öğretmen tutumları, akran ilişkileri, ebeveyn kabulü veya reddi, sosyal yeterlilik, öz yeterlilik ve akademik başarı gibi çeşitli faktörlerle ilişkili olduğunu göstermektedir (Vazsonyi ve ark., 2017). Dolayısıyla çocukların zorbalığa maruz kalmasında bireysel, ailesel ve okula ilişkin risk faktörleri etkili olmaktadır.

Bireysel risk faktörleri: Fazla kilolu veya obez olma (Rupp ve McCoy, 2019; Şahin ve Kirli, 2020), işitme engelli olma (Sabry ve ark., 2021), duygusal düzensizlik ve bilişsel zorluk yaşama (Chow ve ark., 2022) çocuklarda zorbalığa maruz kalma oranını artırmaktadır. Sözel zorbalığın sağlıklı akranlarına kıyasla bu bireyler arasında daha yaygın olduğu görülmektedir (Şahin ve Kirli, 2020). Ön ergenlik dönemindeki çocukların zorbalık deneyimleri cinsiyete göre de önemli ölçüde farklılık göstermektedir (Chen ve ark., 2021; Karakuş ve ark., 2023; Pazhouhi, 2023; Ulfah ve Gustina, 2020). Araştırmalar, erkeklerin fiziksel güçleri nedeniyle fiziksel zorbalık olaylarına karışma olasılığının daha yüksek

olduğunu, kızların ise iletişimsel doğalarına atfedilen sözel zorbalık olaylarına daha fazla katılma eğiliminde olduklarını göstermektedir (Mokaya ve ark., 2023).

Ailesel risk faktörleri: Bowlby'nin bağlanma teorisine göre ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi, çocuğun gelişimi üzerindeki derin etkisinden dolayı çok önemlidir. Ebeveyn-çocuk ilişkisinin çocuğun bağlanma stilini, duygusal düzenlemesini ve sosyal etkileşimlerini şekillendirmedeki kritik rolü vurgulanmaktadır. Güvenli ve besleyici bir ebeveyn-çocuk ilişkisi sağlıklı gelişim için temel sağlamakta ve çocuğun yaşamı boyunca ilişkilerini ve davranışlarını etkilemektedir (Ayoub ve ark., 2021). Çocuğun ebeveynleri ile olumlu bir ilişkisinin olması duygu düzenleme becerilerini olumlu yönde etkileyerek çocukların olumlu sosyal davranışlar sergilemelerine, sosyallik düzeylerinde artışa neden olmaktadır. Çocuğun her iki ebeveynle olumlu ilişkisi, zorbalığa maruz kalma durumunu veya zorbalık durumları ile karşılaştıklarında seyirci veya savunucu olarak dahil olmalarını önemli ölçüde etkilemektedir (Wachs ve ark., 2020). Ebeveynler ile zayıf iletişim ve etkileşim çocukların daha fazla zorbalık davranışları sergilemelerine hem de daha fazla zorbalığa maruz kalmalarına neden olmaktadır. Ebeveyni ile güvenli bir ilişki geliştirerek bağ kuran çocuklar zorbalık olayları ile karşılaştıklarında daha iyi baş etmekte, maruz kalma olasılıklarını düşürmektedir (Chen ve ark., 2019; Khalilinejad ve Zanjani, 2021). Ergenler arasında zorbalık davranışlarının yaygın olduğu Türkiye'de aile içi dinamiklerin çocukların zorbalık olaylarına karışma olasılığını etkilediği görülmektedir (Talu ve Gümüş, 2022). Ebeveynler genellikle çocukların zorbalığa tanık olduklarında müdahale etmeleri gerektiğini savunmakta ve bu da bu tür davranışların olumsuz etkilerini potansiyel olarak azaltmaktadır (Stives ve ark., 2018). Çocukta ebeveyne karşı güvenin olmaması,

ebeveynlerle yüksek çatışma (Pepler ve ark., 2008), annenin psikopatolojisi ve erken çocukluk döneminde düşük gelir (Chow ve ark., 2022), komşularla sorunlar ve çocuğa kötü muamele ve aile içi şiddet gibi aile faktörleri zorbalık olaylarının olumsuz seyrinde önemli bir rol oynamaktadır (Bowes ve ark., 2009). Yapılan araştırmalarda çocuğun ebeveyni ve akranları ile bağın güçlü olmasının ve sosyal ilişkilerin olumlu olmasının zorbalık yaşantılarındaki önemi vurgulanmaktadır (Balan ve ark., 2018).

Okula ilişkin risk faktörleri: Çocuğun öğretmenleriyle olan ilişkisi, zorbalığa maruz kalmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, olumlu öğretmen-öğrenci ilişkilerinin ergenlerin zorbalığa karşı koruyucu faktörler olarak görev yaptığını (Ling ve ark., 2022) ve bu ilişkilerin öğrencilerin zorbalığa karşı tutumlarını ve davranışlarını etkilediğini göstermektedir (Wang ve ark., 2015). Öğretmenlerin zorbalığın nedenleri ve müdahale stratejileri hakkındaki inançları (Olsson ve ark., 2017), personelin zorbalık olaylarına verdiği tepkiler (Gizzarelli ve ark., 2022) okullarda zorbalık olaylarının yaygınlığını etkilemektedir. Araştırmalar Türkiye'de ergenlerin eğitim-öğretim yılı boyunca en az iki kez akran zorbalığına maruz kaldıklarını göstermektedir (Talu ve Gümüş, 2022). Okullarda sosyal desteğin yetersiz olması öğrencilerin kendilerini yalnız hissetmelerine, akran ilişkilerinin zayıflamasına, dışlanma ve akran zorbalığına maruz kalmalarına yol açabilmektedir (Karakuş ve ark., 2023). Ayrıca cinsiyet, okul güvenlik önlemleri ve ders dışı faaliyetler gibi zorbalığa ilişkin risk faktörlerini anlamak, zorbalığa maruz kalmanın önlenmesinde çok önemlidir (Cecen-Çelik ve Keith, 2016). Zorbalıkla etkili bir şekilde mücadele etmek için bu faktörler ele alınmalıdır (Gizzarelli ve ark., 2022). Akademik başarı, okuldaki zorbalık olaylarından önemli ölçüde etkilenmektedir. Araştırmalar ister öğrenci ister okul düzeyinde

olsun, zorbalığın akademik performans üzerinde zararlı etkileri olduğunu göstermektedir (Obregón-Cuesta ve ark., 2022). Zorbalık, öğrenciler arasında daha düşük akademik başarıya, daha fazla okuldan kaçma ve hatta okuldan ayrılma davranışlarına neden olmakta (Nikolaou, 2021), ayrıca zorbalık mağduru olma düzeyi, akademik performanstaki düşüşle ilişkilendirilmektedir (Widiharto ve ark., 2022). Üstelik zorbalık öğrencilerin akademik benlik kavramlarını etkileyerek okuldaki öğrenme başarısının bozulmasına neden olabilmektedir (Afriliani ve ark., 2020; Gizzarelli ve ark., 2022; Hesapçioğlu ve Tural, 2018; Oluwamumibori ve ark., 2022). Ayrıca zorbalığın akademik performans üzerindeki etkileri sadece mağdurlarla sınırlı kalmamakta, zorbalı da etkilemektedir. Araştırmalar zorbalıların da akademik başarısının önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir (Malik, 2019). Türkiye’de ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile akademik motivasyon arasındaki ilişki daha fazla araştırma gerektiren bir alandır (Ayhan ve ark., 2019). Çocuğun arkadaşlarıyla olan ilişkileri zorbalığa maruz kalma durumunu önemli ölçüde etkilemektedir (Qian ve ark., 2020). Akran baskısı, seyirci davranışları, sınıf dinamikleri, okul ortamlarında zorbalığın devam etmesini etkilemektedir (Peng ve ark., 2023). Bu nedenle akran grupları, zorbalığın cesaretlendirilmesinde veya olumsuz etkilerinin hafifletilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Flaspohler ve ark., 2009). Araştırmalar, zorba, kurban veya zorba-kurban olarak zorbalığa karışan çocukların algılanan popülerlik, sosyal etki ve sosyal tercih gibi farklı sonuçlara neden olabileceğini ve farklı sosyal dinamiklerle karşılaşabileceğini göstermektedir. Bu da çocukların potansiyel olarak zorbalık davranışlarına katılımını etkilemektedir (Guy ve ark., 2019). Akran ilişkileri, okul büyüklüğü ve okula bağlılık, farklı ırk ve etnik gruplardaki zorbalık davranışlarında önemli bir rol oynamaktadır (Spriggs ve ark., 2007).

Ön ergenlik dönemindeki çocukların zorbalık deneyimlerinin araştırılması, onların zihinsel ve fiziksel sağlıkları üzerinde yaratabileceği önemli etki nedeniyle çok önemlidir. Zorbalık deneyimlerini ele almak, etkili müdahale stratejileri için çok önemlidir (Franssens ve ark., 2022; Mazzone ve ark., 2019). Bu nedenle bu çalışmada ön ergenlik dönemindeki çocukların zorbalığa maruz kalma düzeylerini açıklayan bazı faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu doğrultuda araştırmanın problemleri şu şekildedir:

1. Ön ergenlik dönemindeki çocukların cinsiyetleri ile zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Ön ergenlik dönemindeki çocukların başarı durumları ile zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Ön ergenlik dönemindeki çocukların ebeveynleri, öğretmenleri, sınıf arkadaşlarıyla olan ilişki ile zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Yöntem

Katılımcılar

Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeline göre planlanmış olup örnekleme yöntemlerinden basit seçkisiz örnekleme kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2022-2023 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde 6. sınıfa, 7. sınıfa ve 8. sınıfa giden ve çalışmaya katılmayı kabul eden 549 çocuk oluşturmuştur. Elde edilen verilerin z değeri hesaplanmış, +3.29 değerinin üzerinde kaldığı anlaşılan 6 katılımcıya ait veriler analizlere dahil edilmemiştir.

Veri Toplama Araçları

Veri toplamak için “demografik bilgi formu” ve “Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form” kullanılmıştır.

Demografik bilgi formu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan formda cinsiyet, okul türü, başarı durumuna ilişkin algıları, aile gelir düzeyi, anne ile ilişki durumu, baba ile ilişki durumu, öğretmen ile ilişki durumu, sınıf arkadaşları ile ilişki durumu, telefon-tabletten oyun oynama süreleri, sosyal medya kullanım süresine ilişkin soruları içermektedir. Araştırmacılar tarafından başarı durumuna ilişkin algıları “başarılıyım”, “ne iyi ne de kötü”, “başarısızım” olarak işaretleyebilecekleri üç kategoriden oluşturulmuştur. Anne, baba, öğretmen ve sınıf arkadaşları ile algılanan ilişkinin niteliğine yönelik kategoriler; “çok iyi”, “iyi”, “ne iyi ne de kötü”, “kötü”, “çok kötü” seçeneklerinden oluşmaktadır.

Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form

Vessey ve arkadaşları (2019) tarafından geliştirilen tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe uyarlaması Kırıcı ve Ekşi (2022) tarafından ölçeğin yapılmıştır. Tek faktörlü ve dördümlü likert tipte hazırlanan ölçek 9 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte ters kodlanmış madde bulunmamaktadır. Ölçek, zorbalığa maruz kalan çocukları belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle ölçekten alınan toplam puan arttıkça çocuklar daha yüksek düzeyde zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmaktadır (Kırıcı ve Ekşi, 2022; Vessey ve ark., 2019).

İşlem

İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu’ndan onay alındıktan (E-43037191-604.01.01-6854) sonra veriler Google Forms aracılığı ile toplanmıştır. Katılımcılar ölçekleri doldurmadan önce Bilgilendirilmiş Onam Formunu çevrimiçi olarak doldurmuşlardır.

Verilerin Analizi

Kullanılan ölçek formları Google-Form platformuna aktarılmış ve çocuklara elektronik olarak iletilmiştir. Elde edilen puan

ortalamalarının Z değerleri hesaplanmış ve ± 3.29 değerinin üzerinde ve altında kaldığı görülen 6 katılımcıya ait veriler analizlere dahil edilmeyip 543 veri ile istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. Veriler normal dağılım gösterdiği için verilerin analizinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA), post-hoc t-testi ve Tukey HSD kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22.0 programı kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde ön ergenlik dönemindeki çocukların zorbalığa maruz kalma düzeylerinin cinsiyet, akademik başarı düzeyi, anne ile ilişki durumu, baba ile ilişki durumu, öğretmenleri ile ilişki durumu, sınıf arkadaşları ile ilişki durumu değişkenlerine göre farklılaşmasına ilişkin sonuçlara yer verilmiştir. Çalışmada temel değişken olan Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) puanları için tanımlayıcı istatistikler ve Cronbach Alfa değeri **Tablo 1**’de gösterilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) için Cronbach Alfa değerinin 0.89 olduğu görülmüştür.

Cinsiyete göre çocukların Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur [$t_{(541)}=2.06$, $p=0.039$]. Kız öğrencilerin Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) puan ortalamasının ($\bar{x}=16.62$, $SS=5.67$) erkeklerin puan ortalamasından ($\bar{x}=15.62$, $SS=5.35$) daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgular, zorbalık ortalamaları arasında cinsiyetlere göre kızların aleyhine önemli bir farklılık olduğunu göstermektedir. Analiz sonuçları **Tablo 2**’de gösterilmiştir.

Algılanan akademik başarı düzeyine göre çocukların Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur [$t_{(541)}=-3.00$, $p=0.003$]. Başarı durumunu ne iyi ne de kötü olarak değerlendiren öğrencilerin Çocuk-Ergen

Tablo 1. Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistik Değerleri

Değişken	$\bar{x}$	SS	Min.	Maks.	Çarpıklık	Basıklık	α
ÇEZÖ-9	16.20	5.56	9.00	36.00	0.74	0.41	0.89

Not. N= 543, ÇEZÖ-9: Çocuk ve Ergenler için Zorbalık Ölçeği

Tablo 2. Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) Puan Ortalamalarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin t-Testi Sonuçları

	Kız (n=314)		Erkek (n=229)		İstatistiksel Analiz	
	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	t	p
ÇEZÖ-9	16.62	5.67	15.62	5.35	2.06	0.039*

*p=0.039

Tablo 3. Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) Puan Ortalamalarının Algılanan Akademik Başarı Düzeyine Göre Farklılaşmasına İlişkin t-Testi Sonuçları

	Başarılıyım (n=247)		Ne İyi Ne de Kötü (n=296)		İstatistiksel Analiz	
	$\bar{x}$	SS	$\bar{x}$	SS	t	p
ÇEZÖ-9	15.42	5.57	16.85	5.47	-3.00	0.003*

*p=0.003

Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) puan ortalamasının ($\bar{x}$ =16.85, SS=5.47) başarı durumunu başarılıyım olarak değerlendiren katılımcıların puan ortalamasından ($\bar{x}$ =15.42, SS=5.57) daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgular, zorbalık ortalamalarının kendisini akademik olarak başarılı gören ve ne iyi ne de kötü olarak değerlendirenler arasında ne iyi ne de kötü olarak değerlendirenler aleyhine önemli ölçüde farklılık olduğunu göstermektedir. Analiz sonuçları **Tablo 3**'te gösterilmiştir.

Tablo 4'e bakıldığında anne ile ilişki durumuna göre çocukların Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir [$F_{(2, 533)}=12.75$, $p<0.001$, $\eta^2=0.05$]. Yapılan post-hoc t-testi ve Tukey HSD p-değer düzeltilmesi sonucunda, anne ile ilişki durumu “İyi” olan katılımcıların Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) puan ortalaması ($\bar{x}$ =16.69, SS=5.60), “Ne iyi ne de kötü” olan katılımcıların puan ortalamasından ($\bar{x}$ =19.32, SS=5.88) anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Ayrıca, anne ile ilişki durumu “İyi” olan katılımcıların ortalaması, “Çok iyi” olan katılımcıların ortalamalarından ($\bar{x}$ =15.31, SS=5.30) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Anne ile ilişki durumu “Ne iyi ne de kötü” olan katılımcıların ortalaması ($\bar{x}$ =19.32, SS=5.88), “Çok iyi” olan katılımcıların ortalamasından ($\bar{x}$ =15.31, SS=5.30) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu bulgu üzerinden anne ile algılanan ilişkinin niteliği kötüleştiğçe zorbalığa maruz kalma olasılığı artmaktadır.

Tablo 5 incelendiğinde baba ile ilişki durumuna göre katılımcıların Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) puan ortalamaları arasında anlamlı farkın olduğu görülmektedir. [$F_{(2, 518)}=7.50$, $p<0.001$, $\eta^2=0.03$]. Baba ile ilişki durumu “Ne iyi ne de kötü” olan katılımcıların ortalaması ($\bar{x}$ =18.21, SS=6.56), “Çok iyi” olan katılımcıların ortalamasından ($\bar{x}$ =15.23, SS=5.08) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Diğer gruplar

Tablo 4. Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) Puan Ortalamalarının Anne ile İlişki Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

	Anne ile İlişki	n	$\bar{x}$	SS	F	p	η_p^2	Fark
ÇEZÖ-9	Ne İyi Ne de Kötü ^a	50	19.32	5.88				
	İyi ^b	195	16.69	5.60	12.75	<0.001*	0.05	a>b>c
	Çok İyi ^c	291	15.31	5.30				

*p<0.001

Tablo 5. Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) Puan Ortalamalarının Baba ile İlişki Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

	Baba ile İlişki	n	$\bar{x}$	SS	F	p	η_p^2	Fark
ÇEZÖ-9	Ne İyi Ne de Kötü ^a	53	18.21	6.56				
	İyi ^b	215	16.33	5.34	7.50	<0.001*	0.03	a>c
	Çok İyi ^c	253	15.23	5.08				

*p<0.001

Tablo 6. Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) Puan Ortalamalarının Öğretmen ile İlişki Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

	Öğretmen ile İlişki	n	$\bar{x}$	SS	F	p	η_p^2	Fark
ÇEZÖ-9	Ne İyi Ne de Kötü ^a	100	17.08	5.53				
	İyi ^b	261	16.92	5.75	11.84	<0.001*	0.04	a, b>c
	Çok İyi ^c	173	14.50	4.99				

*p<0.001

Tablo 7. Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) Puan Ortalamalarının Sınıf Arkadaşları ile İlişki Durumuna Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

	Sınıf Arkadaşları ile İlişki	n	$\bar{x}$	SS	F	p	η_p^2	Fark
ÇEZÖ-9	Ne İyi Ne de Kötü ^a	93	18.90	6.14				
	İyi ^b	218	16.14	5.10	22.66	<0.001*	0.08	a>b>c
	Çok İyi ^c	215	14.54	4.97				

*p<0.001

arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Bu bulgu üzerinden, çocukların babalarıyla arasındaki algılanan ilişkinin niteliği kötüleştikçe çocukların zorbalığa maruz kalma risklerinin arttığı belirtilebilir.

Tablo 6'ya göre, öğretmen ile ilişki durumuna göre çocukların Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur [$F(2, 531)=11.84$, $p<0.001$, $\eta^2=0.04$]. Öğretmen ile

ilişki durumu “İyi” olan katılımcıların ortalaması ($\bar{x}=16.92$, $SS=5.75$), “Çok iyi” olan katılımcıların puan ortalamasından ($\bar{x}=14.50$, $SS=4.99$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Ayrıca, öğretmen ile ilişki durumu “Ne iyi ne de kötü” olan katılımcıların Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) puan ortalaması ($\bar{x}=17.08$, $SS=5.53$), “Çok iyi” olan katılımcıların puan ortalamasından ($\bar{x}=14.50$, $SS=4.99$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu bulgu

ışığında, çocukların öğretmenleriyle arasındaki algılanan ilişkinin niteliği kötüleştikçe çocukların zorbalığa maruz kalma risklerinin arttığı ifade edilebilir.

Tablo 7 incelendiğinde, sınıf arkadaşları ile ilişki durumuna göre çocukların Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu görülmektedir [$F_{(2, 525)} = 22.66, p < 0.001, \eta^2 = 0.08$]. Sınıf arkadaşları ile ilişki durumu “İyi” olan katılımcıların Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) puan ortalaması ($\bar{x} = 16.14, SS = 5.10$), “Ne iyi ne de kötü” olan katılımcıların puan ortalamasından ($\bar{x} = 18.90, SS = 6.14$) anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Ayrıca, sınıf arkadaşları ile ilişki durumu “İyi” olan katılımcıların Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) ortalaması, “Çok iyi” olan katılımcıların ortalamalarından ($\bar{x} = 14.54, SS = 4.97$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Sınıf arkadaşları ile ilişki durumu “Ne iyi ne de kötü” olan katılımcıların Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form (ÇEZÖ-9) puan ortalaması ($\bar{x} = 18.90, SS = 6.14$), “Çok iyi” olan katılımcıların puan ortalamasından ($\bar{x} = 14.54, SS = 4.97$) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu bulguya göre çocukların sınıf arkadaşlarıyla arasındaki algılanan ilişkinin niteliği kötüleştikçe çocukların zorbalığa maruz kalma risklerinin arttığı dile getirilebilir.

Tartışma

Araştırmada öncelikle ilk problem cümlesi olan “Ön ergenlik dönemindeki çocukların cinsiyetleri ile zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan araştırma sonuçları göre ön ergenlik dönemindeki çocukların cinsiyetleri ile zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında bir farklılık olduğunu göstermektedir. Araştırma sonucuna göre kızların erkeklere göre daha fazla zorbalığa maruz kaldığı bulunmuştur. Standart sapmaların yüksek olması ve farkın küçük olmasına rağmen, örneklem büyüklüğü ($n = 314$

kız ve $n = 229$ erkek) dikkate alındığında, bu fark anlamlıdır. Ayrıca, Cohen d değerleri (0.18) bu farkın küçük olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ancak etki büyüklüğü küçüktür. Literatürde yer alan bazı araştırmalar ergenlik çağındaki erkek çocukların zorbalığa maruz kalma ihtimalinin kızlara göre daha yüksek olduğunu (Chen ve ark., 2021) ve erkeklerin kızlara göre daha fazla zorba-kurban olma eğiliminde olduklarını göstermektedir (Karakuş ve ark., 2023). Bazı araştırmalarda ise zorbalık davranışları arasında cinsiyete göre bir farklılık olmadığı belirtilmektedir (Huang ve ark., 2022). Başka araştırmalarda ise araştırma bulgumuzla benzer şekilde ergen kızların erkeklere kıyasla zorbalık olaylarına daha fazla dahil oldukları (Ulfah ve Gustina, 2020), kızların erkeklere kıyasla daha yüksek çevrimiçi mağduriyet ve çevrimiçi etnik ayrımcılık yaşadıkları (Pazhouhi, 2023) bulunmuştur. Türkiye’de ön ergenlik dönemindeki çocukların gelişimi, ebeveynlerin toplumsal cinsiyet stereotipleri, toplumsal beklentileri ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kültürel normları ile karmaşık bir şekilde bağlantılıdır. Bu durum kızların ve erkeklerin kullandıkları farklı saldırganlık biçimleriyle ilişkilendirilebilir. Bu nedenden dolayı kız ve erkek çocukların zorbalık deneyimlerinde belirgin farklılıklar gözlemlendiği düşünülmektedir. Kızlar daha yaygın olarak dolaylı ve ilişkisel zorbalığa maruz kalmaktadır. Zorbalık tarzlarındaki bu farklılıktan kaynaklı olarak, ergenlik öncesi dönemde kızlar erkeklere göre daha sık hedef alınarak zorbalığa maruz kalmaktadırlar (Boyes ve ark., 2014). Türkiye’de ve dünyanın çeşitli ülkelerinde yapılan araştırmalarda erkek ergenlerin/genç yetişkinlerin kızlara göre daha sık zorbalık yaptığı belirtilmektedir (Tözün ve Bababoğlu, 2018). Kızlar hem erkek hem de kızlardan zorbalığa maruz kalabilirken, erkekler genellikle diğer erkek çocuklardan zorbalığa maruz kalmakta, bu da kızların daha yüksek oranda zorbalığa maruz kalmasına

neden olmaktadır. Ayrıca kızlar arasında zorbalığın yaygın olması, kızların sözel ve ilişkisel zorbalığa maruz kalma olasılığının daha yüksek olmasıyla da ilişkilendirilmektedir. Kızlar, zorbalık durumlarıyla karşılaştıklarında daha sık sosyal destek arama eğilimindedirler; bu da kızların dahil olduğu zorbalık olaylarının sıklığını da etkileyebilmektedir. (Arslan ve ark., 2011). Türkiye’ye özgü kültürel faktörler, ergenleri farklı şekilde etkileyen bir ortam yaratabilmekte ve potansiyel olarak farklı düzeylerde zorbalığa yol açabilmektedir. Bu etkileri anlamak, Türkiye’de cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve çocukların sağlıklı gelişiminin desteklenmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Çelik ve ark., 2023).

Araştırmada ikinci problem cümlesi olarak “Ön ergenlik dönemindeki çocukların başarı durumları ile zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan araştırmaya göre ön ergenlik dönemindeki çocukların başarı durumları ile zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında önemli bir farklılık olduğu görülmektedir. Araştırma sonucuna göre zorbalığa maruz kalan çocukların akademik başarıları daha düşüktür. İlkokullarda (Glew ve ark., 2005), ortaokullarda (Oluwamumibori ve ark., 2022) ve liselerde (Nikolaou, 2021) yapılan çeşitli araştırmalar zorbalık ile akademik performans arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Türkiye’de yapılan araştırmalar da okullarda zorbalığın yaygın olduğunu ve okullardaki zorbalık olaylarında akademik başarının önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir (Gönültaş ve Mulvey, 2022). Zorbalığın akademik başarı üzerindeki etkisi hem mağdurları hem de zorbaları etkilemektedir (Al-Raqquad ve ark., 2017). Okullardaki zorbalık akademik katılımın, başarının, akademik benlik algısının azalmasına neden olmaktadır (Afriliani ve ark., 2020; Gizzarelli ve ark., 2022; Hesapçioğlu ve Tural, 2018; Oluwamumibori ve ark., 2022).

Sonuç olarak akademik başarı ile okuldaki zorbalık olayları arasında yakın bir bağlantı vardır. Zorbalık ister mağdur ister fail olarak yaşansın, öğrencilerin akademik performansı üzerinde olumsuz etkileri vardır. Bu dinamikleri anlamak, müdahalelerin geliştirilmesi ve tüm öğrenciler için güvenli ve destekleyici bir öğrenme ortamının teşvik edilmesi açısından önemlidir. Literatürde akademik başarı ile zorbalık arasındaki ilişkinin sosyal destek gibi faktörlerin düzenlenmesi ile olumlu etkiler görülebileceği belirtilmektedir (Xiong ve ark., 2020).

Araştırmada son problem cümlesi olarak “Ön ergenlik dönemindeki çocukların ebeveynleri, öğretmenleri, sınıf arkadaşlarıyla olan ilişki ile zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. Yapılan araştırmaya göre ön ergenlik dönemindeki çocukların ebeveynleri, öğretmenleri, sınıf arkadaşlarıyla olan ilişki ile zorbalığa maruz kalma düzeyleri arasında önemli bir farklılık olduğu görülmektedir. Araştırma sonucuna göre ebeveynleri, öğretmenleri, sınıf arkadaşları ile ilişkisi kötü olanlar daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır. Araştırmalar, ebeveynlik tarzı, ebeveyn katılımı ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi gibi aile faktörlerinin, çocuğun zorbalık olaylarına karışma riskinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Khalilinejad ve Zanjani, 2021; Wu ve ark., 2022; Zhao ve ark., 2023). Duygusal sıcaklık, kabul ve açık iletişim ile karakterize edilen olumlu ebeveynlik davranışları, çocuklarda daha düşük düzeyde zorbalık katılımını sağlamaktadır (Wu ve ark., 2022; Zhao ve ark., 2023). Buna karşılık, fiziksel disiplin, psikolojik saldırganlık ve şefkat eksikliği gibi olumsuz ebeveynlik uygulamaları, daha yüksek düzeyde zorbalık katılımını sağlamaktadır (Gómez-Ortiz ve ark., 2019). Ayrıca ebeveynlerin zorbalık durumlarına müdahale tarzları ve tepkileri, çocukların zorbalık olaylarını nasıl algıladıklarını ve ele aldıklarını etkilemektedir

(Stives ve ark., 2021). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi zorbalığa karşı koruyucu bir faktördür. Ebeveynleriyle sağlıklı ve destekleyici ilişkiler kuran çocukların zorbalık olaylarını açıklama, yardım arama ve bu tür durumları atlatmak için gerekli desteği alma olasılıkları daha yüksektir (Charalampous ve ark., 2018). Buna karşılık, ilgisiz ebeveynlik yaşayan veya ebeveynleriyle olumsuz etkileşimler yaşayan çocukların zorbalık davranışlarına karışma riski daha yüksektir (Wu ve ark., 2022). Sonuç olarak, çocuklar ve ebeveynleri arasındaki ilişki zorbalığa maruz kalma olasılığını önemli ölçüde etkilemektedir. Olumlu ebeveynlik uygulamaları, açık iletişim ve destekleyici ebeveyn-çocuk ilişkileri, zorbalığa karşı koruyucu faktörler olarak hizmet edebilirken, olumsuz ebeveynlik davranışları ve zayıf ebeveyn-çocuk ilişkileri, çocuğun zorbalık katılımına karşı savunmasızlığını artırabilmektedir. Bu nedenle, olumlu ebeveyn-çocuk ilişkilerini geliştirmek, destek ve özerklik sağlamak ve çocukları zorbalık durumlarıyla baş etmeye teşvik etmek, Türkiye'deki gençler arasında zorbalığa maruz kalmayı azaltmada etkili stratejiler olabileceği düşünülmektedir.

Öğretmen katılımının artması öğrenciler arasındaki zorbalığın azalmasıyla ilişkilidir (Chen ve ark., 2022). Dahası, bir çocuğun öğretmenleriyle olan ilişkisinin etkisi, zorbalık olaylarına müdahale etme istekliliğine kadar uzanmaktadır. Ergenlerin ebeveynleri, akranları ve öğretmenleriyle olan ilişkileri, öz yeterliklerini ve zorbalık durumlarına müdahale etme isteklerini doğrudan etkilemektedir (Wachs ve ark., 2020). Araştırmalar, öğretmenlerin ve okulların zorbalığı önlemeye daha fazla kararlı olduklarında öğrencilerin daha az zorbalığa maruz kaldıklarını bildirdiklerini göstermiştir (Hobaica ve diğerleri, 2021). Sonuç olarak öğretmenler, öğrenciler arasındaki zorbalığın yaygınlığını azaltabilecek destekleyici ve güvenli bir okul ortamı yaratmada çok önemli

bir rol oynamaktadır. Bir çocuğun öğretmenleri ile olan ilişkisi, onun zorbalığa maruz kalmasını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu ilişkiler yalnızca öğrencilerin genel refahını arttırmakla kalmaz, aynı zamanda zorbalık olaylarının yaygınlığını azaltan destekleyici bir ortam da yaratır. Öğretmenlerin öğrencilerle olumlu ilişkiler geliştirme ve zorbalığı önleme çabalarına aktif olarak katılma konusundaki kararlılığı, güvenli ve kapsayıcı bir okul ortamı yaratmak için çok önemlidir. Olumlu öğretmen-öğrenci ilişkilerinin, zorbalığa karşı koruyucu faktör olabileceği, öğrencilerin zorbalığa karşı tutumlarını etkileyebileceği ve zorbalık olaylarına müdahale etme isteklerini etkileyebileceği düşünülmektedir.

Araştırmalar, arkadaşlık ilişkilerinin çocukların zorbalık davranışları üzerinde hem koruyucu hem de riskle ilişkili etkileri olduğunu göstermektedir (Qian ve ark., 2020). Yapılan bir araştırmada çocukların arkadaşlarının kurbanlarına zorbalık yapmaya eğilimli oldukları ve arkadaşlarının zorbaları tarafından zorbalığa uğrama olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu da arkadaşlıkların zorbalık dinamikleri üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu göstermektedir (Yuan, 2024). Dolayısıyla zorbaların ve arkadaşlarının güçlü arkadaşlıklar kurduğu sınıflara yerleştirilen çocukların, zorbalığa dolaylı olarak daha fazla maruz kalma ve gelecekte zorbalığa uğrama riskinin daha artmasına neden olmaktadır (Lee ve ark., 2019). Ayrıca çok sayıda arkadaşına sahip olmak, ergenleri zorbalık davranışlarından koruyabilmekte ve kurban olmaya karşı savunmasızlıklarını azaltabilmektedir (Gustina ve Wibowo, 2015). Zorbalıkla etkili bir şekilde mücadele edebilmek için öğretmenlerin öğrencilerle olumlu ilişkiler kurması önemlidir. Öğrenciler öğretmenlerine güvendiklerinde ve kendilerini rahat hissettiklerinde zorbalık olaylarını bildirme olasılıkları daha yüksek olmakta, bu da öğretmenlerin bu tür sorunları derhal ele almasına ve çözmesine olanak tanımaktadır

(Nurhayati ve ark., 2021). Tersine, olumlu öğretmen-öğrenci ilişkilerinin eksikliği, zorbalık olaylarının artmasına katkıda bulunmakta, öğrencilerin özgüvenini, kaygı düzeylerini ve akademik performansını etkileyebilmektedir (Bachi, 2021). Araştırmalar, Türkiye kültürünün ergenler için benzersiz bir ortam yarattığını ve bu durumun zorbalık dinamiklerini potansiyel olarak etkilediğini göstermektedir (Çelik ve ark., 2023). Araştırmalar gençlerin ebeveynleri ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin zorbalık mağduriyetine karşı koruyucu bir etkiye sahip olabileceğini göstermektedir (Yourell ve Doty, 2021). Sonuç olarak, Türkiye’de çocukların arkadaşlarıyla olan ilişkileri zorbalığa maruz kalmalarını önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Kültürel olarak spesifik faktörler, akran ilişkilerinin kalitesi ve arkadaşların desteği, çocukların zorbalıkla ilgili deneyimlerini şekillendirmede önemli rol oynamaktadır. Bu dinamikleri anlamak, Türkiye’deki okullarda zorbalığı önleme konusunda etkili programların geliştirilmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, zorbalığa maruz kalan ön ergenlik dönemindeki çocuklar psikolojik sağlıklarını, sosyal etkileşimlerini ve genel refahlarını etkileyen birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Zorbalığa ilişkin çeşitli risk faktörlerini ve özelliklerini anlamanın, zorbalığa maruz kalan çocukları desteklemek için etkili müdahalelerin geliştirilmesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Araştırma sonucunda belirlenen risk faktörleri şu şekildedir:

- Araştırma sonucuna göre kızlar erkeklere göre daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır.
- Araştırma sonucuna göre zorbalığa maruz kalan çocukların akademik başarıları daha düşüktür.
- Araştırma sonucuna göre ebeveynleri, öğretmenleri, sınıf arkadaşları ile ilişkisi

kötü olan çocuklar daha fazla zorbalığa maruz kalmaktadır.

Zorbalık olayları bireysel, ailesel, okulla ilgili ve toplumsal faktörlerin etkileşiminden etkilenmektedir. Bu çok yönlü etkilerin hedefe yönelik müdahaleler ve destek sistemleri aracılığıyla ele alınması, farklı ortamlarda zorbalığın yaygınlığının ve etkisinin azaltılması açısından önemlidir. Bu nedenle araştırma sonucu doğrultusunda bireysel, ailesel ve okula ilişkin risk faktörlerine ilişkin öneriler aşağıda yer almaktadır.

Bireysel risk faktörlerine ilişkin öneriler: Ön ergenlik dönemindeki çocukların duyguları, davranışları ve sosyal etkileşimleri dikkate alınarak ebeveynleri, eğitimciler ve sağlık uzmanları tarafından gelişimsel özellikleri anlaşılmalıdır. Bu gelişimsel özellikler doğrultusunda ön ergenlik dönemindeki çocukların yaşayabilecekleri zorlukların ve fırsatların farkına varmak çocukların daha iyi desteklenmesini sağlayacaktır.

Ön ergenlik dönemindeki farklı cinsiyetteki çocuklar arasında depresyon risk faktörleri, cinsiyet rollerine ilişkin tutumlar ve toplumsal cinsiyet normları gibi cinsiyet farklılıkları gelişimin çeşitli yönlerinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle cinsiyet farklılıklarına özgü gelişimsel yörüngeleri anlamak sağlıklı bir gelişimi desteklemek açısından önemlidir.

Zorbalığa maruz kalan çocukların problem çözme yeteneklerini, öz kontrollerini, özsayıgılarını, sosyal becerilerini geliştirme; zorbalık ve arkadaşlık kalitesi hakkındaki bilgi düzeylerini artırma faktörlerini hedef alan müdahaleler, çocukların zorbalık davranışlarına karşı dayanıklılık geliştirmelerine yardımcı olabilir.

Ailesel faktörlere ilişkin öneriler: Ön ergenlik dönemindeki çocukların zorbalığa uğraması veya zorbalığın sürmesindeki risk faktörleri ailelerin dinamiklerinden ve disiplin uygulamalarından etkilenmektedir. Bu nedenle çocuklar arasındaki zorbalığı önlemek için aile

etkilerine yönelik aileleri bilinçlendirmenin etkili müdahaleler geliştirilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Okula ilişkin risk faktörlerine yönelik öneriler: Ön ergenlik dönemindeki zorbalık yaşantılarının tüm gelişim alanları başta olmak üzere, ruh sağlığı üzerindeki uzun vadeli olumsuz sonuçlarının önlenmesi için akran zorbalığının erkenden tespit edilmesi önemlidir. Akran zorbalığı tespit edildikten sonra çocuklar için güvenli, destekleyici ve kapsayıcı bir okul ortamı yaratarak tüm çocukları destekleyecek müdahaleler uygulanmalıdır.

Ön ergenlik döneminde zorbalığa maruz kalan çocuklarla yapılacak müdahalelerde benlik saygısını, olumlu sosyal davranışları ve akran desteğini teşvik eden, olumlu ilişkileri destekleyen, nezaketi, empatiyi ve ahlaki akıl yürütmeyi teşvik eden bir yaklaşım izlenebilir.

Akran ilişkilerini destekleyici okul ortamları oluşturma, önyargıları ele alan çalışmaların yapılmasının, olumlu öğrenci-öğretmen ilişkilerini teşvik etmenin, sosyal desteği artırmanın, olumlu seyirci davranışlarının teşvik edilmesinin zorbalığın önlenmesi ve akademik başarının artırılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Ön ergenlik dönemindeki çocuklar arasında akran zorbalığının önlenmesi ve etkili baş etme yöntemleri, müdahalelerin stratejik zamanlamaları için ortaokul öğretmenlerine öğretmen eğitimi verilmesinin zorbalığın önlenmesi ve zorbalıkla baş edilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırma “Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Formu” ve ortaokul öğrencileri ile sınırlıdır. Gelecekteki araştırmaların daha geniş örneklemelerde yapılabileceği düşünülmektedir. “Çocuk-Ergen Zorbalık Ölçeği-9 Kısa Form”un yüz yüze doldurulmamış olması araştırmanın sınırlılıklarından biri olarak düşünülebilir. Araştırma sonucunda ulaşılan

bulgular, bu sınırlılıklar kapsamında yorumlanmalıdır.

Yazar Katkıları: M.A.H. literatür taraması, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması, makalenin yazılması. D.H. çalışmanın tasarlanması, yayınlanacak son haline onay verilmesi, makalenin eleştirel revizyonu.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal Destek: Yazarlar bu yazı için herhangi finansal destek almamıştır.

Kaynaklar

- Afriliani, A., Sriati, A. ve Widiati, E. (2020). Academic self-concept on bully victims in early adolescent. *Jurnal Keperawatan Jiwa*, 8(3), 247. <https://doi.org/10.26714/jkj.8.3.2020.247-254>
- Agu, I., Mbachu, C., Ezenwaka, U., Eze, I., Ezumah, N. ve Onwujekwe, O. (2022). Gender norms and ideologies about adolescent sexuality: A mixed-method study of adolescents in communities, South-Eastern, Nigeria. *Frontiers in Sociology*, 7. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2022.810411>
- Ahmed, B. ve Al-Hadithi, T. (2019). Bullying among school adolescents in Erbil city of Iraq. *Zanco Journal of Medical Sciences*, 23(2), 194-205. <https://doi.org/10.15218/zjms.2019.025>
- Al-Raqqaq, H., Al-Bourini, E., Talahin, F. ve Aranki, R. (2017). The impact of school bullying on students' academic achievement from teachers' point of view. *International Education Studies*, 10(6), 44. <https://doi.org/10.5539/ies.v10n6p44>
- Alsalem, M., Alhashem, H., Alsalem, S. ve Mahfouz, A. (2021). Bullying prevalence among secondary school children in Khamis Mushait city, Southwestern Saudi Arabia. *Behavioral Sciences*, 11(10), 134. <https://doi.org/10.3390/bs11100134>
- Aprilia, S., Prasetya, H. ve Murti, B. (2023). Meta-analysis: Effect of bullying on the risk of suicide in adolescents. *Journal of Maternal and Child Health*, 8(2), 138-147. <https://doi.org/10.26911/thejmch.2023.08.02.01>
- Arslan, S., Şavaşer, S. ve Yazgan, Y. (2011). Prevalence of peer bullying in high school students in Turkey and the roles of socio-cultural and demographic factors in the bullying cycle. *The Indian Journal of Pediatrics*, 78(8), 987-992. <https://doi.org/10.1007/s12098-010-0350-4>

- Ayhan, A., Beyazit, U. ve Yurdakul, Y. (2019). An examination of the relationship between peer bullying and academic motivation in secondary school students. *International Conference on Social Sciences in the 21st Century*, 12(24), 54-64. <https://doi.org/10.33422/ics21.2019.07.364>
- Ayoub, M., Zhang, B., Göllner, R., Atherton, O., Trautwein, U. ve Roberts, B. (2021). Longitudinal associations between parenting and child big five personality traits. *Collabra Psychology*, 7(1), 1-20. <https://doi.org/10.1525/collabra.29766>
- Bacher-Hicks, A., Goodman, J., Green, J. ve Holt, M. (2022). The covid-19 pandemic disrupted both school bullying and cyberbullying. *American Economic Review Insights*, 4(3), 353-370. <https://doi.org/10.1257/aeri.20210456>
- Bachi, D. (2021). Effects of bullying on pupil's self-esteem in Al-Basra primary schools. *Medico-Legal Update*, 21(2), 1379-1382. <https://doi.org/10.37506/mlu.v21i2.2883>
- Balan, R., Doborean, A. ve Balazsi, R. (2018). Indirect effects of parental and peer attachment on bullying and victimization among adolescents: The role of negative automatic thoughts. *Aggressive Behavior*, 44(6), 561-570. <https://doi.org/10.1002/ab.21775>
- Bawazir, N., Johnson, J., Abdulhadi, K. ve Forgrave, D. (2022). Exploring peer victimization and/or bullying in the lives of adolescents and children with deafness and hearing impairment: An integrative review. *International Journal of Healthcare*, 9(1), 1. <https://doi.org/10.5430/ijh.v9n1p1>
- Bhatia, R. (2023). The impact of bullying in childhood and adolescence. *Current Opinion in Psychiatry*, 36(6), 461-465. <https://doi.org/10.1097/ycp.0000000000000900>
- Borowiec, J., Król-Zielińska, M., Osiński, W. ve Kantanista, A. (2021). Victims and perpetrators of bullying in physical education lessons: The role of peer support, weight status, gender, and age in polish adolescents. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(17-18), NP15726-NP15749. <https://doi.org/10.1177/08862605211017257>
- Bowes, L., Arseneault, L., Maughan, B., Taylor, A., Caspi, A. ve Moffitt, T. (2009). School, neighborhood, and family factors are associated with children's bullying involvement: A nationally representative longitudinal study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 48(5), 545-553. <https://doi.org/10.1097/chi.0b013e31819cb017>
- Boyes, M., Bowes, L., Cluver, L., Ward, C. ve Badcock, N. (2014). Bullying victimization, internalizing symptoms, and conduct problems in South African children and adolescents: A longitudinal investigation. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42(8), 1313-1324. <https://doi.org/10.1007/s10802-014-9888-3>
- Camodeca, M., Caravita, S. ve Coppola, G. (2014). Bullying in preschool: The associations between participant roles, social competence, and social preference. *Aggressive Behavior*, 41(4), 310-321. <https://doi.org/10.1002/ab.21541>
- Campbell, M., Hand, K., Shaw, T., Runions, K., Burns, S., Lester, L., ... ve Cross, D. (2020). Adolescent proactive bystanding versus passive bystanding responses to school bullying: The role of peer and moral predictors. *International Journal of Bullying Prevention*, 5(4), 296-305. <https://doi.org/10.1007/s42380-020-00075-2>
- Cecen-Celik, H. ve Keith, S. (2016). Analyzing predictors of bullying victimization with routine activity and social bond perspectives. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(18), 3807-3832. <https://doi.org/10.1177/0886260516672941>
- Charalampous, K., Demetriou, C., Tricha, L., Ιωάννου, M., Γεωργίου, Σ., Nikiforou, M., ... ve Stavriniades, P. (2018). The effect of parental style on bullying and cyber bullying behaviors and the mediating role of peer attachment relationships: A longitudinal study. *Journal of Adolescence*, 64(1), 109-123. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2018.02.003>
- Chen, M., Gao, S. ve Jin, Y. (2022). Does teachers' involvement affect the extent of school bullying? *Atlantis Press*, 870-875. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.220131.158>
- Chen, Q., Lei, Y., Wen, Z., Li, S., Li, J. ve Kong, Y. (2019). Teacher support, reading strategy and reading literacy: A two-level mediation model. *Best Evidence of Chinese Education*, 2(1), 157-170. <https://doi.org/10.15354/bece.19.ar1036>
- Chen, X., Li, L., Lv, G. ve Li, H. (2021). Parental behavioral control and bullying and victimization of rural adolescents in China: The roles of deviant peer affiliation and gender. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(9), 4816. <https://doi.org/10.3390/ijerph18094816>
- Cho, R. ve Choi, J. (2016). Social-psychological and educational outcomes associated with peer victimization among Korean adolescents. *International Journal of Behavioral Development*, 41(3), 329-340. <https://doi.org/10.1177/0165025416631832>
- Chow, A., Pingault, J. ve Baldwin, J. (2022). Early risk factors for joint trajectories of bullying victimization and perpetration. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 32(9), 1723-1731. <https://doi.org/10.1007/s00787-022-01989-6>

- Cross, D., Runions, K., Shaw, T., Wong, J., Campbell, M., Pearce, N., ... ve Resnicow, K. (2019). Friendly schools universal bullying prevention intervention: Effectiveness with secondary school students. *International Journal of Bullying Prevention*, 1(1), 45-57. <https://doi.org/10.1007/s42380-018-0004-z>
- Çelik, H., Hopkins, L. ve O'Reilly, M. (2023). Exploring the perspectives of Turkish adolescents on bullying: A qualitative study. *Psychology in the Schools*, 60(8), 2729-2743. <https://doi.org/10.1002/pits.22883>
- Çoban, Ö., Bedel, A., Önder, A., Adanır, A., Tuhan, H. ve Parlak, M. (2022). Psychiatric disorders and peer-victimization in children and adolescents with growth hormone deficiency. *Clinical Pediatrics*, 61(10), 684-691. <https://doi.org/10.1177/00099228221096654>
- Dantchev, S., Hickman, M., Heron, J., Zammit, S. ve Wolke, D. (2019). The independent and cumulative effects of sibling and peer bullying in childhood on depression, anxiety, suicidal ideation, and self-harm in adulthood. *Frontiers in Psychiatry*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00651>
- deLara, E. (2020). Family bullying in childhood: Consequences for young adults. *Journal of Interpersonal Violence*, 37, 3-4. <https://doi.org/10.1177/0886260520934450>
- Donohoe, P. ve O'Sullivan, C. (2015). The bullying prevention pack: Fostering vocabulary and knowledge on the topic of bullying and prevention using role-play and discussion to reduce primary school bullying. *Scenario a Journal for Performative Teaching Learning Research*, 9(1), 97-113. <https://doi.org/10.33178/scenario.9.1.6>
- Eastman, M., Foshee, V., Ennett, S., Sotres-Álvarez, D., Reyes, H., Faris, R., ... ve North, K. (2018). Profiles of internalizing and externalizing symptoms associated with bullying victimization. *Journal of Adolescence*, 65(1), 101-110. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2018.03.007>
- Efron, D. (2021). Potential therapeutic uses of cannabinoids to treat behavioural problems in children and adolescents with developmental disorders. *Australian Journal of General Practice*, 50(6), 352-355. <https://doi.org/10.31128/ajgp-01-21-5809>
- El-Fatah, W., El-Maksoud, M. ve Elkhalek, H. (2022). A psychoeducational intervention for teachers about bullying behavior prevention among secondary school students. *Middle East Current Psychiatry*, 29(1). <https://doi.org/10.1186/s43045-022-00212-1>
- Fegert, J., Vitiello, B., Plener, P. ve Clemens, V. (2020). Challenges and burden of the coronavirus 2019 (covid-19) pandemic for child and adolescent mental health: A narrative review to highlight clinical and research needs in the acute phase and the long return to normality. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 14(1). <https://doi.org/10.1186/s13034-020-00329-3>
- Flaspohler, P., Elfstrom, J., Vanderzee, K., Sink, H. ve Birchmeier, Z. (2009). Stand by me: The effects of peer and teacher support in mitigating the impact of bullying on quality of life. *Psychology in the Schools*, 46(7), 636-649. <https://doi.org/10.1002/pits.20404>
- Forsberg, J. ve Thorvaldsen, S. (2022). The severe impact of the covid-19 pandemic on bullying victimization, mental health indicators and quality of life. *Scientific Reports*, 12(1). <https://doi.org/10.1038/s41598-022-27274-9>
- Fowler, L., Kracht, C., Denstel, K. ve Stewart, T. (2021). Bullying experiences, body esteem, body dissatisfaction, and the moderating role of weight status among adolescents. *Journal of Adolescence*, 91(1), 59-70. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2021.07.006>
- Francis, K., Scholten, H., Granic, I., Loughheed, J. ve Hollenstein, T. (2021). Insights about screen-use conflict from discussions between mothers and pre-adolescents: A thematic analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(9), 4686. <https://doi.org/10.3390/ijerph18094686>
- Franssens, R., Giletta, M., Vanwoerden, S. ve Clercq, B. (2022). Bullying perpetration and victimization as social mechanisms in the development of borderline personality traits during adolescence: A longitudinal study. *Psychopathology*, 56(1-2), 102-108. <https://doi.org/10.1159/000522343>
- Fu, X., Li, S., Shen, C., Zhu, K., Zhang, M., Liu, Y., ... ve Zhang, M. (2022). Effect of prosocial behavior on school bullying victimization among children and adolescents: Peer and student-teacher relationships as mediators. *Journal of Adolescence*, 95(2), 322-335. <https://doi.org/10.1002/jad.12116>
- Gizzarelli, E., Burns, S. ve Francis, J. (2022). School staff responses to student reports of bullying: A scoping review. *Health Promotion Journal of Australia*, 34(2), 508-517. <https://doi.org/10.1002/hpja.680>
- Glew, G., Fan, M., Katon, W., Rivara, F. ve Kemic, M. (2005). Bullying, psychosocial adjustment, and academic performance in elementary school. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 159(11), 1026. <https://doi.org/10.1001/archpedi.159.11.1026>
- Gómez-Ortiz, O., Apolinario, C., Romera, E. ve Ortega-Ruiz, R. (2019). The role of family in bullying and cyberbullying involvement: Examining a new typology of parental education management based on

- adolescents' view of their parents. *Social Sciences*, 8(1), 25. <https://doi.org/10.3390/socsci8010025>
- Gönültaş, S. ve Mulvey, K. (2022). Theory of mind as a correlate of bystanders' reasoning about intergroup bullying of Syrian refugee youth. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.815639>
- Gönültaş, S., Yavuz, H. ve Mulvey, K. (2021). Should i invite them? Bystanders' inclusivity judgements towards outgroup victims and ingroup bullies in intergroup bullying. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 33(2), 221-235. <https://doi.org/10.1002/casp.2567>
- Gustina, E. ve Wibowo, M. (2015). Sex, friends and bullying among adolescents. *International Journal of Public Health Science*, 4(3), 180. <https://doi.org/10.11591/v4i3.4730>
- Guy, A., Lee, K. ve Wolke, D. (2019). Comparisons between adolescent bullies, victims, and bully-victims on perceived popularity, social impact, and social preference. *Frontiers in Psychiatry*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00868>
- Hesapçıoğlu, S. ve Tural, M. (2018). Prevalence of peer bullying in secondary education and its relation with high school entrance scores. *Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 31(4), 347-355. <https://doi.org/10.5350/dajpn2018310403>
- Hobaica, S., Kwon, P., Reiter, S., Aguilar-Bonnette, A., Scott, W., Wessel, A., ... ve Strand, P. (2021). Bullying in schools and LGBTQ+ youth mental health: Relations with voting for trump. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 21(1), 960-979. <https://doi.org/10.1111/asap.12258>
- Huang, H., Ding, Y., Wan, X., Liang, Y., Zhang, Y., L, G., ... ve Chen, C. (2022). A meta-analysis of the relationship between bullying and non-suicidal self-injury among children and adolescents. *Scientific Reports*, 12(1). <https://doi.org/10.1038/s41598-022-22122-2>
- Hunt, C. (2015). Understanding and combating school-based bullying from an individual-level perspective: A review. *Australian Psychologist*, 50(3), 182-185. <https://doi.org/10.1111/ap.12093>
- Jadambaa, A., Thomas, H., Scott, J., Graves, N., Brain, D. ve Pacella, R. (2019). Prevalence of traditional bullying and cyberbullying among children and adolescents in Australia: A systematic review and meta-analysis. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 53(9), 878-888. <https://doi.org/10.1177/0004867419846393>
- Johander, E., Trach, J., Turunen, T., Garandeau, C. ve Salmivalli, C. (2022). Intention to stop bullying following a condemning, empathy-raising, or combined message from a teacher – do students' empathy and callous-unemotional traits matter? *Journal of Youth and Adolescence*, 51(8), 1568-1580. <https://doi.org/10.1007/s10964-022-01613-5>
- Karakuş, Ö., Altinel, B. ve Uyaroglu, A. (2023). The relationship between peer bullying, loneliness, and social support in refugee adolescents. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 36(3), 228-236. <https://doi.org/10.1111/jcap.12417>
- Khalilinejad, M. ve Zanjani, M. (2021). Bullying and victimization: Predicting role of the quality of marital, parent-child. *Journal of Child Mental Health*, 7(4), 215-232. <https://doi.org/10.52547/jcmh.7.4.14>
- Kırıcı, Ş. ve Ekşi, H. (2022). Çocuk-ergen zorbalık ölçeği-9 kısa form: Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması. H. Çiftçi ve M. Y. Dörtbudak (Ed.), 9. *Uluslararası GAP Zirvesi Bilimsel Araştırmalar Kongresi Tam Metin Bildiriler* (s. 406-416) içinde. IKSAD Yayınları.
- Kirkham, E., Huggins, C. ve Fawns-Ritchie, C. (2022). The effect of school bullying on pupils' perceived stress and wellbeing during the covid-19 pandemic: A longitudinal study. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 17(1), 53-60. <https://doi.org/10.1007/s40653-022-00509-7>
- Lebrun-Harris, L., Sherman, L. ve Miller, B. (2020). State-level prevalence of bullying victimization among children and adolescents, national survey of children's health, 2016-2017. *Public Health Reports*, 135(3), 303-309. <https://doi.org/10.1177/0033354920912713>
- Lee, M., Shin, C. ve Kang, J. (2019). How the popularity of bullies influences the self-esteem of their classmates: A study of first-year middle school students in South Korea. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(19-20), 9535-9556. <https://doi.org/10.1177/0886260519870164>
- Lereya, S., Copeland, W., Costello, E. ve Wolke, D. (2015). Adult mental health consequences of peer bullying and maltreatment in childhood: Two cohorts in two countries. *The Lancet Psychiatry*, 2(6), 524-531. [https://doi.org/10.1016/s2215-0366\(15\)00165-0](https://doi.org/10.1016/s2215-0366(15)00165-0)
- Lessard, L. ve Puhl, R. (2021). Adolescent academic worries amid covid-19 and perspectives on pandemic-related changes in teacher and peer relations. *School Psychology*, 36(5), 285-292. <https://doi.org/10.1037/spq0000443>
- Li, Z., Meng, X. ve Zhang, J. (2021). A review of school bullying. *Atlantis Press*, 171-175. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.211220.029>
- Ling, G., Liu, J., Hua, S., Yang, J. ve Wang, X. (2022). Teacher-student relationship and adolescents'

- bullying perpetration: A moderated mediation model of deviant peer affiliation and peer pressure. *Journal of Social and Personal Relationships*, 39(7), 2003-2021. <https://doi.org/10.1177/02654075221074393>
- Malik, I. (2019). Incidence and impact of bullying on secondary and higher secondary government-aided school students of Noida, up. *Technolearn an International Journal of Educational Technology*, 9(2). <https://doi.org/10.30954/2231-4105.02.2019.6>
- Mazzone, A., Nocentini, A. ve Menesini, E. (2019). Bullying in residential care for children: Qualitative findings from five European countries. *Children and Youth Services Review*, 100, 451-460. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.03.025>
- Mokaya, A., Kikuvi, G., Khasakhala, L. ve Memiah, P. (2023). Factors associated with bullying victimization among adolescents joining public secondary schools in Nairobi County Kenya: A cross-sectional study. *African Journal of Health Sciences*, 35(6), 672-685. <https://doi.org/10.4314/ajhs.v35i6.2>
- Muzaffar, H. (2022). Pandemic silver lining: How the covid-19 pandemic helped women to beat the “gender stereotypes pandemic” in entrepreneurship. *Gender in Management an International Journal*, 38(1), 76-92. <https://doi.org/10.1108/gm-10-2021-0316>
- Neupane, T., Pandey, A., Bista, B. ve Chalise, B. (2020). Correlates of bullying victimization among school adolescents in Nepal: Findings from 2015 global school-based student health survey Nepal. *Plos One*, 15(8), e0237406. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0237406>
- Nikolaou, D. (2021). Identifying the effects of bullying victimization on schooling. *Contemporary Economic Policy*, 40(1), 162-189. <https://doi.org/10.1111/coep.12554>
- Nurhayati, R., Dwiningrum, S. ve Efaningrum, A. (2021). School policy innovation to reduce bullying effect. *Al-Ishlah Jurnal Pendidikan*, 13(3), 2675-2688. <https://doi.org/10.35445/alishlah.v13i3.1235>
- Obregón-Cuesta, A., Mínguez-Mínguez, L., Barco, B., Mendo-Lázaro, S., Fernández-Solana, J., González-Bernal, J., ... ve González-Santos, J. (2022). Bullying in adolescents: Differences between gender and school year and relationship with academic performance. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(15), 9301. <https://doi.org/10.3390/ijerph19159301>
- Olsson, G., Låftman, S. ve Modin, B. (2017). School collective efficacy and bullying behaviour: A multilevel study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(12), 1607. <https://doi.org/10.3390/ijerph14121607>
- Oluwamumibori, V., Adetunde, C., Ola, G., Imhonopi, D., Egharevba, M., Jegede, A., ... ve Ajayi, M. (2022). Bullying and academic performance: A study of selected secondary schools in Lagos, Nigeria. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 13(5), 66. <https://doi.org/10.36941/mjss-2022-0039>
- Park, J., Lee, H., Choi, B., Kim, J., Yoon, J., Yi, H., ... ve Kim, S. (2022). Adolescent bullying victimization at secondary school and adult suicidality and depressive symptoms among 2152 lesbian, gay, and bisexual adults in South Korea. *Asia Pacific Journal of Public Health*, 34(4), 338-345. <https://doi.org/10.1177/10105395211073283>
- Pazhouhi, S. (2023). Online and offline bullying/harassment and perceived racial/ethnic discrimination among Iranian adolescents. *Canadian Journal of School Psychology*, 38(4), 333-348. <https://doi.org/10.1177/08295735231188008>
- Peng, B., Garandau, C., Li, T., Ji, L., Salmivalli, C. ve Zhang, W. (2023). The dynamic associations between social dominance goals and bullying from middle to late childhood: The moderating role of classroom bystander behaviors. *Journal of Educational Psychology*, 115(2), 349-362. <https://doi.org/10.1037/edu0000776>
- Pepler, D., Jiang, D., Craig, W. ve Connolly, J. (2008). Developmental trajectories of bullying and associated factors. *Child Development*, 79(2), 325-338. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2007.01128.x>
- Prino, L., Longobardi, C., Fabris, M., Parada, R. ve Settanni, M. (2019). Effects of bullying victimization on internalizing and externalizing symptoms: The mediating role of alexithymia. *Journal of Child and Family Studies*, 28(9), 2586-2593. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01484-8>
- Qian, L., Pan, H., Huang, Y. ve Pei, Y. (2020). Left-behind status and bullying in Chinese rural children: The roles of parental supervision and support and friends in puppy love. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(5-6), 2729-2750. <https://doi.org/10.1177/0886260520936368>
- Rijlaarsdam, J., Cecil, C., Buil, J., Lier, P. ve Barker, E. (2021). Exposure to bullying and general psychopathology: A prospective, longitudinal study. *Research on Child and Adolescent Psychopathology*, 49(6), 727-736. <https://doi.org/10.1007/s10802-020-00760-2>
- Roberts, K., Smith, C., Cluver, L., Toska, E., Jochim, J., Wittesaele, C., ... ve Sherr, L. (2022). Adolescent mothers and their children affected by HIV-an

- exploration of maternal mental health, and child cognitive development. *Plos One*, 17(10). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0275805>
- Rupp, K. ve McCoy, S. (2019). Bullying perpetration and victimization among adolescents with overweight and obesity in a nationally representative sample. *Childhood Obesity*, 15(5), 323-330. <https://doi.org/10.1089/chi.2018.0233>
- Sabry, S., Ibraheim, S. ve Afify, H. (2021). Effect of nursing intervention for hearing impairment adolescent students regarding bullying. *Egyptian Journal of Health Care*, 12(2), 1102-1125. <https://doi.org/10.21608/ejhc.2021.176799>
- Schroeder, K., Bámaca-Colbert, M. ve Robins, R. (2019). Becoming more egalitarian: A longitudinal examination of Mexican-origin adolescents' gender role attitudes. *Developmental Psychology*, 55(11), 2311-2323. <https://doi.org/10.1037/dev0000811>
- Shahrour, G., Dardas, L., Al-Khayat, A., & Al-Qasem, A. (2020). Prevalence, correlates, and experiences of school bullying among adolescents: A national study in Jordan. *School Psychology International*, 41(5), 430-453. <https://doi.org/10.1177/0143034320943923>
- Spriggs, A., Iannotti, R., Nansel, T. ve Haynie, D. (2007). Adolescent bullying involvement and perceived family, peer and school relations: Commonalities and differences across race/ethnicity. *Journal of Adolescent Health*, 41(3), 283-293. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.04.009>
- Steenkamp, L., Tiemeier, H., Hillegers, M., Kushner, S. ve Blanken, L. (2021). Peer-reported bullying, rejection and hallucinatory experiences in childhood. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 143(6), 503-512. <https://doi.org/10.1111/acps.13282>
- Stives, K., May, D., Mack, M. ve Bethel, C. (2021). Understanding responses to bullying from the parent perspective. *Frontiers in Education*, 6. <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.642367>
- Stives, K., May, D., Pilkinton, M., Bethel, C. ve Eakin, D. (2018). Strategies to combat bullying: Parental responses to bullies, bystanders, and victims. *Youth & Society*, 51(3), 358-376. <https://doi.org/10.1177/0044118x18756491>
- Şahin, N. ve Kırılı, U. (2020). The relationship between peer bullying and anxiety-depression levels in children with obesity. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 22(2), 94. <https://doi.org/10.5455/apd.133514>
- Şahin, S. ve Ayaz-Alkaya, S. (2023). Peer bullying and motivational interviewing in adolescents. *Journal of Gazi University Health Sciences Institute*, 5(1), 1-6. <https://doi.org/10.59124/guhs.1232224>
- Talu, E. ve Gümüş, G. (2022). Examining the prevalence of peer bullying among adolescents in Turkey: A metanalysis study. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(3), 1673-1682. <https://doi.org/10.24315/tred.1030602>
- Taneri, P., Özbek, Ö. ve Akduman, N. (2021). In-service teacher training program development study to prevent peer bullying. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 11(2), 147-166.
- Tözün, M. ve Bababoğlu, A. (2018). Cyber bullying and its effects on the adolescent and youth health: A huge problem behind tiny keys. *The Annals of Clinical and Analytical Medicine*, 9(2). <https://doi.org/10.4328/jcam.5426>
- Ulfah, M. ve Gustina, E. (2020). Bullying behavior among students. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 9(3), 644. <https://doi.org/10.11591/ijere.v9i3.20437>
- Ullrich, R., Becker, M. ve Scharf, J. (2022). The development of gender role attitudes during adolescence: Effects of sex, socioeconomic background, and cognitive abilities. *Journal of Youth and Adolescence*, 51(11), 2114-2129. <https://doi.org/10.1007/s10964-022-01651-z>
- Unnever, J. (2005). Bullies, aggressive victims, and victims: Are they distinct groups? *Aggressive Behavior*, 31(2), 153-171. <https://doi.org/10.1002/ab.20083>
- Utami, D., Wati, N. ve Nurjanah, N. (2019). The effect of assertive training towards self-assertiveness among female adolescent of bullying in junior high school. *Kne Life Sciences*, 716-725. <https://doi.org/10.18502/cls.v4i13.5329>
- Vazsonyi, A., Jiskrova, G., Özdemir, Y. ve Bell, M. (2017). Bullying and cyberbullying in Turkish adolescents: Direct and indirect effects of parenting processes. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 48(8), 1153-1171. <https://doi.org/10.1177/0022022116687853>
- Vessey, J. A., Strout, T. D., Difazio, R. L. ve Ludlow, L. H. (2019). Identifying bullied youth: Reengineering the Child-Adolescent Bullying Scale into a brief screen. *Journal of Applied Measurement*, 20(4), 367-383.
- Vitoroulis, I. ve Vaillancourt, T. (2015). Meta-analytic results of ethnic group differences in peer victimization. *Aggressive Behavior*, 41(2), 149-170. <https://doi.org/10.1002/ab.21564>
- Wachs, S., Görzig, A., Wright, M., Schubarth, W. ve Bilz, L. (2020). Associations among adolescents' relationships with parents, peers, and teachers, self-efficacy, and willingness to intervene in bullying: A social cognitive approach.

- International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(2), 420. <https://doi.org/10.3390/ijerph17020420>
- Wade, C., Almendingen, A. ve Robinson, E. (2022). How parenting pre-teens compares to other child stages: Identifying opportunities to enhance adolescent mental health and wellbeing. *Children & Society*, 36(6), 1296-1318. <https://doi.org/10.1111/chso.12577>
- Wang, C., Swearer, S., Collins, A. ve Berry, B. (2015). Teachers matter: An examination of student-teacher relationships, attitudes toward bullying, and bullying behavior. *Journal of Applied School Psychology*, 31(3), 219-238. <https://doi.org/10.1080/15377903.2015.1056923>
- Widiharto, C., Kusdaryani, W., Fitriana, S. ve Prasetyo, A. (2022). Academic resilience of students who are bullied. *Kne Social Sciences*, 289-298. <https://doi.org/10.18502/kss.v7i19.12449>
- Wiertsema, M., Vrijen, C., Ploeg, R., Sentse, M. ve Kretschmer, T. (2022). Bullying perpetration and social status in the peer group: A meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 95(1), 34-55. <https://doi.org/10.1002/jad.12109>
- Wu, X., Shen, L., Tan, R. ve Zhou, X. (2022). Patterns of elementary school students' bullying victimization: Roles of family and individual factors. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(3-4), 2410-2431. <https://doi.org/10.1177/08862605221101190>
- Xie, M., Nuttall, A., Johnson, D. ve Qin, D. (2021). Longitudinal associations between mother-child and father-child closeness and conflict from middle childhood to adolescence. *Family Relations*, 70(3), 866-879. <https://doi.org/10.1111/fare.12531>
- Xiong, Q., Shuping, S., Chen, J., Hu, Y., Zheng, X., Li, C., ... ve Yu, Q. (2020). Examining the link between academic achievement and adolescent bullying: A moderated moderating. *Psychology Research and Behavior Management*, 13, 919-928. <https://doi.org/10.2147/prbm.s278453>
- Yang, C. (2024). Influences of prepandemic bullying victimization and covid-19 peer discrimination on Chinese American adolescents' mental health during the covid-19 pandemic. *School Psychology*, 39(1), 20-30. <https://doi.org/10.1037/spq0000554>
- Ye, Z., Wu, D., He, X., Ma, Q., Peng, J., Mao, G., ... ve Tong, Y. (2023). Meta-analysis of the relationship between bullying and depressive symptoms in children and adolescents. *BMC Psychiatry*, 23(1), 215. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-2214350/v1>
- Yourell, J. ve Doty, J. (2021). Associations between weight-based bullying, developmental internal assets, and perceived social support among youth. *Journal of School Health*, 92(1), 42-51. <https://doi.org/10.1111/josh.13101>
- Yuan, W. (2024). The coevolution of bullying and friendship networks. *Aggressive Behavior*, 50(1). <https://doi.org/10.1002/ab.22127>
- Zhao, M., Hong, X., Chen, Y., Jiao, L., Shao, Q., Fan, H., ... ve Zhang, L. (2023). Parenting style, peer groups, and pro-bullying behavior of junior high school students. *Youth & Society*, 56(2), 411-424. <https://doi.org/10.1177/0044118x231176581f>